

Med dette materialesæt kan du undersøge følgende

- *Hvordan var det at være barn/ung i en totalitær stat som DDR?*
- *Hvordan fungerede det danske civile beredskab i perioden 1949-89, og kunne beredskabet have gjort en forskel ved et eventuelt angreb?*

Temaer og problemstillinger

- **TEMA 1: Den kolde krig som periode og begreb:** *Hvorfor hedder perioden 'den kolde krig'?*
- **TEMA 2: DDR - Deutsch Demokratische Republik:** *Hvor blev Tyskland delt, og hvordan udviklede samfundet sig i Østtyskland?*
- **TEMA 3: Grænsevagter:** *Hvem var de østtyske grænsevagter og hvorfor var der behov for kontrol af grænsen mellem øst og vest?*
- **TEMA 4: FDJ - Freie Deutsche Jugend:** *Hvordan var det at være barn og ung i Østtyskland? Hvilke ligheder og forskelle var der på ungdommen i øst og vest?*
- **TEMA 5: Civilforsvaret i Danmark:** *Var der en trussel mod Danmark under den kolde krig? Hvordan var det danske beredskab? Hvilke rolle spillede Civilforsvaret?*
- **TEMA 5a Pjecen:** *Hvis krigen kommer: Hvorfor blev pjecen uddelt til at alle danske hjem? Hvordan var reaktionen? Hvad står der om beredskabet i pjecen?*
- **TEMA 5b: Gasmasken.** *Hvordan kunne vi beskytte os mod en atomkrig?*
- **TEMA 5c: Den kolde krig i hver en by - beskyttelsesrum og rationeringer**

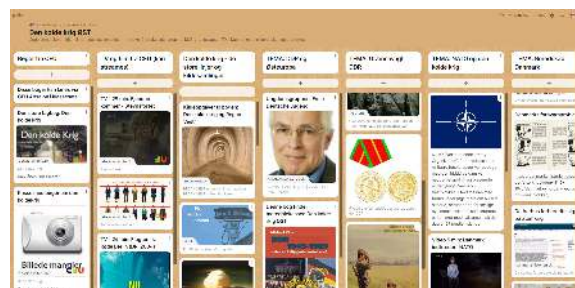
Dette ark beskriver baggrundsviden til de autentiske genstande i materialesættet 'Den kolde krig ØST'. **Ved hvert tema kan du læse med rødt, hvilken genstand der hører til dit tema.** Du kan læse mere i bøgerne i kassen:

- 'Den kolde krig og Regan Vest - en undervisningsbog'
- 'DDR 1949-1989 - den virkeliggjorte socialisme?'

Til materialet er der udarbejdet en Padlet (en digital opslagstavle), hvor I kan finde de materialer, der henvises til. Billederne kan søges frem via Google Foto. (CC = Creative Commons).



Padletten finder du på <http://kortlink.dk/2g5rr>, eller ved at scanne QR-koden:



Baggrundsviden til de autentiske genstande

TEMA 1: Den kolde krig

I materialesættet finder du bogen 'Den kolde krig og REGAN VEST'

Baggrundsviden

Den kolde krig var en storpolitisk konflikt mellem de kapitalistiske og de kommunistiske lande i perioden efter 2. Verdenskrig, dvs. fra 1946-1947 til ca. 1989-1990. Her er Berlinmurens Fald i 1989 en vigtig begivenhed.

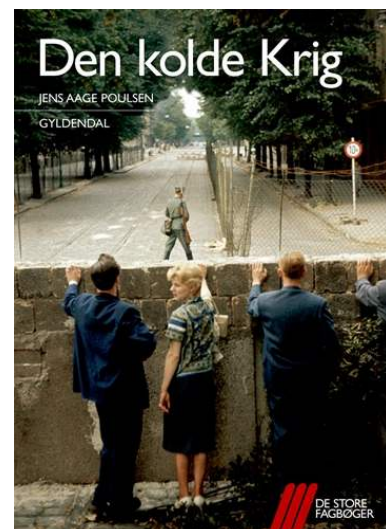
Nogle historikere mener, at perioden 'den kolde krig', betegnet som det konfliktfyldte forhold mellem Vesten og Sovjetrusland, allerede begynder efter Den Russiske Revolution i 1917. Nogle historikere mener, at der i dag stadig er tale om 'en kold krig'.

I et magtpolitisk perspektiv var den kolde krig primært en konflikt om kontrollen over Europa og senere den øvrige verden mellem 2. Verdenskrigs sejrherre, de nye supermagter USA og Sovjetunionen (USSR). Det vil sige en bipolar verdensorden.

Den kolde krig forblev 'kold' ikke mindst på grund af de nye kernevåben. Kernevåben, også kaldet atomvåben, blev brugt som afskrækkelse mellem supermagterne. I løbet af perioden var der en række stedfortræderkrige i den tredje verden, bl.a. Vietnam og Korea, med forskellige grader af stormagts indblanding.

Forslag til aktiviteter

- Læs mere om den kolde krig i bogen 'Den kolde krig og REGAN VEST'. Du kan også arbejde med [opgaverne til bogen](#).
- Undersøg forskellige forklaringer på, hvornår den kolde krig begynder - hvad siger jeres historiebog eller portal?
- Lav et **mindmap** med vigtige begreber til den kolde krig: Kommunisme, Kapitalisme, NATO, Atlantpagten, Warszawapagten. Find selv på flere.
- Vælg **tre begivenheder** i løbet af den kolde krig som du mener er særligt vigtige. Notér årstal og vigtige personer (parter). Hvad skete der? Og hvilken betydning fik det i samtiden?
- Indsæt **et kort** over Europa eller Verden i programmet ThingLink (Skole Tube) og markér vigtige steder og grænser
- Du kan også se TV-udsendelsen '[Velfærd og kold krig](#)' på [mitcfu.dk](#) (hertid findes kildeopgaver) eller låne bogen 'Den kolde krig' (De store fagbøger, Gyldendal)



TEMA 2: DDR - Den Tyske Demokratiske Republik

I materialesættet finder du en vimpel med DDRs statsvåben

Baggrundviden

Den Tyske Demokratiske Republik (DDR), også kaldet Østtyskland, eksisterede fra 1949 til 1990, hvor Tyskland blev samlet (efter Murens fald i 1989).

En af de centrale kamppladser under Den Kolde Krig var det delte Tyskland, og ikke mindst det zoneopdelte Berlin. Berlin lå midt i DDR (se kort).

Deling af Tyskland efter 2. Verdenskrig: Juli 1945, Potsdamkonference: Den amerikanske præsident, den sovjetiske leder Josef Stalin og den engelske premierminister Winston Churchill begyndte forhandlingerne om 'det besatte Tyskland', hvor de blev enige om, at Tyskland (og Berlin) skulle deles i fire besættelseszoner (sovjetisk, fransk, engelsk og amerikansk).

Englands tidligere premierminister Winston Churchill sagde i marts 1946, at et 'jernetæppe' havde sænket sig ned gennem Europa.

Oprettelsen af DDR

Den sovjetiske og østlige zone var den største af de fire zoner. I 1946 boede der omkring 18 mio. mennesker. Den sovjetiske zone havde fra begyndelsen store økonomiske vanskeligheder bl.a. grundet krigsskadeerstatning til Sovjetunionen.

SED, Sozialistische Einheitspartei Deutschlands, blev oprettet i april 1946 af KPD (kommunistisk) og SPD (socialdemokratisk) i håbet om en mere demokratisk socialisme.

Fra 1948 blev SED det officielle parti i DDR bygget op med det sovjetiske kommunistparti som forbillede. Der blev oprettet masseorganisationer, fx ungdomsorganisationen *Freie Deutsche Jugend (FDJ)*, der skulle understøtte SED. Hvis man fremover ønskede at gøre karriere i det kommende Østtyskland (DDR) måtte man være organiseret og trofast tilhænger af SED. (Læs mere om SED og find kilder i bogen 'DDR 1949-89 - den virkeliggjorte socialisme' - Klos, 2006).

7. oktober 1949 blev den 'nye arbejder- og bondestat' oprettet - DDR, Deutsche Demokratische Republik, hvor staten blev det udøvende organ for SED. Efter den sovjetiske leder Josef Stalins død i 1953 underskrev Sovjetunionen (USSR) og DDR en union, der sikrede DDR fuld suverænitæt.



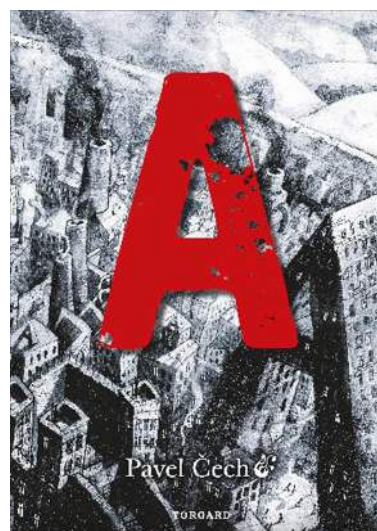
DDR's befolknings (mere eller mindre) frivillige loyalitet og fællesskab betød, at flertallet af befolkningen blev i DDR. Befolkningen fandt små personlige friheder i fx deres kolonihaver eller flød med strømmen og understøttede systemet.

Levestandarden i DDR blev løbende forbedret. Planøkonomien skulle 'indhente og overhale' Vesten. Du kan finde billeder af hverdagslivet i DDR i databasen på DDR Museum (se Padlet).

Østtysklands statsvåben bestod fra 1953 til 1990 af en hammer og en passer omgivet af en krans af rugaks omviklet med et bånd i de tyske national-farver sort, rød og gul. Hammeren symboliserede arbejderklassen, passeren symboliserede intelligentsiaen og kornaksene symboliserede bondestanden.

Forslag til aktiviteter

- Find og læs Winston Churchill 'jerntæppe-talen' i bogen 'Den kolde krig og Regan Vest' (kapitel 2, side 27). Lav en kildeanalyse ud fra [HIK-modellen](#) (Kildens hensigt, indhold og kontekst). Hvad er kildens værdi og anvendelighed?
- Undersøg partiet SED. *Hvad var deres ti bud, og hvorfor var der ikke et oppositionsparti i DDR? Hvorfor var det vigtigt at være en del af partiet SED i DDR?* Du kan finde kilder om SED i bogen 'DDR 1949-89' (kapitel 2, side 40).
- Lån og læs bogen (graphic novel): [A af Pavel Cech](#) på mitcfu.dk (skal bookes af jeres lærer). *Hvordan beskriver bogen livet i en dikaturstat? Hvilke ligheder og forskelle er der med livet i DDR?*
- Undersøg DDR's statsvåben, hvad betyder farverne og symbolerne? Hvordan blev flaget og logoet brugt under DDR-tiden? I skal i en gruppe fremstille logoet med jeres kroppe (en kropslig fremstilling). I må gerne bruge hjælpemidler, som fx pap, farver mm. Tag et billede af jeres fremstilling.



TEMA 3: Grænsevagten (Grenztruppen) og muren

I materialesættet finder du en frakke fra en østtysk-grænsevagt fra DDR-tiden.

Hvert år flygtede mellem 100.000 og 250.000 østtyskere, især unge under 25 år. Se tabel på side 35 i bogen 'DDR 1949-89 - den virkeliggjorte socialisme' - Klos, 2006).

I 1961 valgte den østtyske regering at bygge en mur gennem Berlin. SEDs begrundelse for at bygge muren var 'antifacistiske beskyttelsesvold'. Murens opførelse markerer et afgørende brud i DDRs historie. Muren har senere symboliseret en deling af Verden i Øst og Vest. Find kilder om muren på den digitale opslagstavle (<http://kortlink.dk/2g5rr>).

Den mest kendte grænsevagt er 19-årige grænsevagt Conrad Schumann, der i Berlin sprang fra Øst mod Vest, umiddelbar efter at grænsen blev lukket i 1961, og inden muren blev bygget.

Grenztruppen, grænsevagterne, var en del af det østtyske militær. De fleste vagter var mellem 18 og 26 år. Deres tjeneste varede i 18 måneder. De blev lovet uddannelse og et godt civil job efterfølgende.

Forslag til aktiviteter

- Prøv den østtyske grænsevagts frakke. Forestil dig at du er 18 år og blevet sendt til den Østtyske grænse. Skriv et brev hjem til dine forældre. Undersøg først mere om det at være grænsevagt. Find videoer og tekster på den digitale opslagstavle: <http://kortlink.dk/2g5rr>
- Læs om natten hvor overgangen mellem Vest- og Østberlin blev lukket på side 41 i bogen 'DDR 1949-89 - den virkeliggjorte socialisme' - Klos, 2006. Genfortæl natten i en tegneserie.
- Undersøg historien om Conrad Schumann, der er blevet et ikon på Murens indespærring. Hvordan bliver billedet brugt i dag? (i fx Berlin, skolebøger mm.) Find billeder via Google Foto. Lav jeres egen billedfremstilling af Conrad Schumann.
- Hvordan var livet i DDR? Hvorfor valgte nogle at flygte fra DDR? Og hvordan fremstilles deres historier? Se dokumentaren '[Flugten fra røde Berlin](#)' eller den tyske spillefilm, '[To minutters stilhed](#)'. De kan begge streames via mitcfu.dk (skal bookes af jeres lærer).



TEMA 4: Freie Deutsche Jugend

I materialesættet finder du et blåt flag med logo'et fra FDJ.

Freie Deutsche Jugend, kaldes også FDJ. Det er en ungdomsorganisation i DDR for alle unge over 14 år.

FDJ blev grundlagt i 1946 og opbygget af den østtyske politiker Erich Honecker (leder af FDJ frem til 1955).

FDJ var en del af partiet SED, Sozialistische Einheitspartei Deutschlands, det vil sige det socialistiske enhedsparti i Østtyskland. FDJ kan ses som SED's vigtigste redskab til opdragelse af DDR-ungdommen, hvor de unge blandt andet fik en førmilitær uddannelse. FDJ var repræsenteret i Folketammeret med 40 medlemmer og en del af den Nationale Front (et samarbejdsorgan mellem partier og organisationer)

Børnene i DDR var pionerer i alderen 6-10 i 'Junge Pioniere', og fra 10-14 år i 'Pionierorganisation Ernst Thälmann', begge en del af FDJ. Pionererne havde lighedspunkter med spejderbevægelsen, herom vidner hilsenen 'Seid bereit!' ('Vær beredt!'), men benyttede sig også efter sovjetisk forbillede af systematisk politisk indoktrinering. Organisationen var ikke kun en fritidsbevægelse, men en stor del af skolehverdagen i DDR.

Der blev oprettet særlige grupper af FDJ, 'de frivillige vogtere', der skulle holde øje med de unge og sørge for ro og orden. Målet var at bekæmpe resterne af den kapitalistiske levemåde (mindre druk og musik) og højne den socialistiske moral.

Organisationen fik over 2 mio. medlemmer i løbet af den kolde krig, men medlemstallet var dalende i slutningen af 1959.

Forslag til aktiviteter

- Ung i DDR. FDJ, Freie Deutsche Jugend, havde stor indflydelse på, hvordan det var at være ung i DDR. Ud fra billeder og tekster på nettet (se også <http://kortlink.dk/2g5rr>), skal du lave et ugeskema for en 14-årig dreng/pige i DDR omkring 1960.
- Lav en liste med ligheder og forskelle fra det at være ung i dag. Er der særlige forhold ved FDJ, som du/I savner i dag? Flere valgte at flygte fra DDR inden de blev 25 år: Hvorfor gjorde de mon det?



TEMA 5: Civilforsvaret i Danmark (CF)

I materialesættet finder du en frakke og en signallygte fra Civilforsvaret

Civilforsvaret (CF) var det civile samfunds beredskab i Danmark i tilfælde af krig (både konventionel og nuklear krig).

Civilforsvaret blev oprettet i april 1949, få dage før Danmark tilsluttede sig Atlantpagten og dermed valgte side i den begyndende kolde krig.

CF var et humanitært forsvar, der bl.a. bestod af et lokalt organiseret beredskab, hvor eksempelvis politi, brandvæsen og frivillige skulle bidrage. Civilforsvarets kommunikation og offentlige oplysning havde blandt andet til formål at mobilisere og disciplinere danskerne i tilfælde af krig.

I begyndelsen af 1950'erne fokuserede man i civilforsvarets kommunikation primært på at hverve frivillige og at udbrede kendskabet til organisationen. Dette gjorde de bl.a. ved hjælp af film i biograferne. Hensigten med filmene var at få publikum til at indse, at en ny krig kunne indtræffe, og at et stærkt kollektivt civilforsvar derfor var nødvendigt.

Civilforsvaret blev lukket efter Berlinmurens fald og blev afløst af Beredskabsstyrelsen i 1993.

Forslag til aktiviteter

- Se følgende to videoer fra 2018-21 om Civilforsvaret og deres rolle i samfundet i begyndelsen af den kolde krig (Find dem her: <http://kortlink.dk/2g5rr>)
Historiker Casper Sylvest: [Civilforsvaret i den tidlige atomalder](#).
Historiker Rosanna Farbøl: ['Da Aarhus forberedte sig på en atomkrig'](#) (en øvelse i 1962).

Forklar med jeres egne ord, hvad er Civilforsvaret, hvem var Civilforsvaret, hvorfor blev Civilforsvaret oprettet og hvad var deres rolle? Hvordan skulle Civilforsvaret hjælpe befolkningen i forbindelse med en atomkrig? Hvad skulle befolkningen selv gøre? Har vi et civilforsvar i dag? Hvordan er Beredskabsstyrelsens opgaver anderledes en Civilforsvarets? Opstil et skema med ligheder og forskelle.

- Se og undersøg forskellige autentiske film fra Civilforsvaret, fx denne fra 1959: <https://filmcentralen.dk/museum/danmark-paa-film/film>



[/civilforsvar](#). Filmen skildrer en realistisk øvelse, der forudsætter, at en mindre a-bombe er faldet over en større provinsby. Før I ser filmen: Overvej filmens kommunikation (afsender, modtager, budskab, formål mm.) Opstil en række (undre)spørgsmål, mens I ser filmen. Efter filmen vælg 1-2 spørgsmål som I vil undersøge nærmere.

- Se fx videoen hvor historiker fortæller om og læs kap. 9 i bogen 'Den kolde Krig & REGAN VEST' om det civile beredskab, hvor bl.a. 600 tons mælkepulver til spædbørn var på lager. Lav jeres eget udkast til en beredskabsplan for Danmark i dag. Begynd med familien, herefter for jeres by og evt. også for Danmark.



TEMA 5a: Pjecen: Hvis krigen kommer

I materialesættet finder du desværre ikke pjecen 'Hvis krigen kommer', 1962. Men du læse den digitalt eller printe den. Se også Padletten: <http://kortlink.dk/2g5rr>

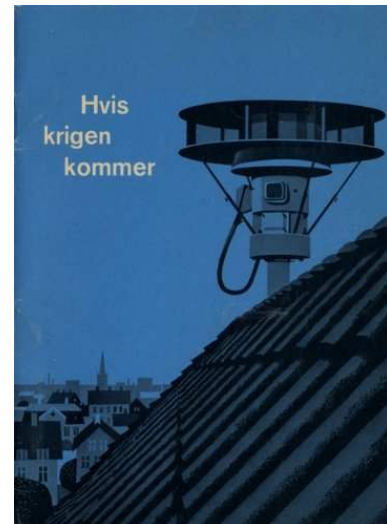
I begyndelse af 1960'erne blev oplysningen mere fokuseret på atomkrigen og de sikkerhedsforanstaltninger den enkelte borger kunne og burde træffe. Det var også på dette tidspunkt den danske regering udsendte pjecen.

I pjecen 'Hvis Krigen Kommer' forsøgte Statsministeriet at oplyse befolkningen om farer, forebyggelse og fakta i forbindelse med et eventuelt angreb mod dansk territorium, herunder et atomangreb.

I midten af 1950'erne og fremefter spidsede situationen til, bl.a. med Warszawa-pagtens oprettelse (1955), USSR's opsendelse af Sputnik-raketten (1957), Fidel Castros magtovertagelse i Cuba (1959), Svinebugtaffæren (1961) og Berlinmurens opførelse (1961).

I løbet af 1950'erne dukkede nye anti-atom- og anti-krigssammenslutninger op, hvilket satte fokus på udsigterne til - og konsekvenserne af - en atomkrig. Statsministeriet var begyndt at få henvendelser fra bekymrede borgere, som ønskede information om, hvorledes man skulle forholde sig til et atomangreb på Danmark.

Pjecen 'Hvis Krigen Kommer' fik en kritisk modtagelse i pressen og Folketinget. Kritikpunkterne var blandt andet: Det 'minutkød', som i pjecen anbefales som nødration, var et bestemt mærke fra forretningskæden Irma og at der derfor var tale om skjult reklame. Det realistiske i pjecens løsninger på forebyggelse af person- og bygningskader i forbindelse med atomkrig.



En Gallupundersøgelse viste desuden en lav interesse fra befolkningen, idet kun 66% overhovedet havde kigget i pjecen.

Se kommentar til pjecen fra redaktionen på danmarkshistorien.dk i nedenstående link.

Teksten er hentet og tilpasset fra danmarkshistorien.dk:
[Pjecen 'Hvis Krigen Kommer' fra Statsministeriet, 1962](#)

Forslag til aktiviteter

- Kig og læs i pjecen - er der noget I undrer jer over? Hvad virker fornuftigt/mindre fornuftigt? Hvordan tror du, at din familie ville have reageret, hvis I havde modtaget en folder som denne? Forestil dig evt. at du og din familie lever i 1962. På danmarkshistorien.dk kan I læse Gallup-undersøgelser af, hvordan pjecen blev modtaget.
- I 2018 udsendte den svenske beredskabsstyrelse (MSB) en pjece 'Om krisen eller krigen kommer' til hele befolkning - læs den her:
<https://www.msb.se/sv/rad-till-privatpersoner/broschyren-om-krisen-eller-kriget-kommer/>
Læs og kig i pjecen. Find siden med hjemmeberedskab (Tips för din hemberedskap). Burde vi i Danmark også have en lignende opfordring fra staten? Hvad synes I om det svenske initiativ?

TEMA 5b: Gasmasken

I materialesættet finder du en gasmaske, som er lavet til almindelige mennesker. Masken er børnestørrelse. Denne type masker var en del af det civile beredskab i Danmark.

Kemisk krigsførelse var en bekymring. Hertil havde man udviklet forskellige gasmasker. I Danmark kunne man møde '[Folkegasmasken](#)', som blev benyttet af civilforsvaret.

Folkegasmasken var 'en desperat lappeløsning'. Befolkningen skal også være trænet i at tage den hurtigt på, i løbet af få sekunder, og den skal slutte helt tæt. Håbet fra Civilforsvarets side var dengang, at masken skulle kunne beskytte i en halv til en hel time.

I dag vurderes dog, at gasmasken ikke vil have hjulpet, da nervegasser er meget effektive.

Forslag til aktiviteter

- I må gerne prøve masken i kassen, men vær forsigtige. Hvor svær er den at få på? Hvor lang tid vil I kunne have den på? Brug spørgemarket.



Man ligner en bankrover i hættten, men den er effektiv i en kortere periode.

- Lav en nærmere undersøgelse af forskellige kemiske våben, fx nervegas. Hvordan fungerer de? Hvad er de lavet af? Hvordan reagerer kroppen? I hvilke krige har man brugt kemiske våben, og hvilke blev brugt? Hvilke konsekvenser har det haft for krigens forløb?
- Se videoen som I finder på denne padlet: <http://kortlink.dk/2g5rr>. Hvad tænker I om Folkegasmasken? Design jeres egen gasmaske ud af hverdagsmaterialer. Hvordan skal den se ud? Hvad skal den være lavet af?
- Find billeder af andre typer gasmasker.

TEMA 5c EKSTRA: Den kolde krig i hver en by - beskyttelsesrum og beredskabsrationeringskort

I materialesættet finder du desværre ikke rationeringskort og kort over beskyttelsesrum til beredskab, men du kan søge dem frem på nettet.

Der blev etableret forskellige typer af beskyttelsesrum under den kolde krig i Danmark:

- Betondækningsgrave. Små betonbunkere, der ofte ligger ved offentlige parker og pladser.
- Kombinerede offentlige beskyttelsesrum. Parkeringskældre med ekstra stærk konstruktion og nødudgange.
- Sikringsrum. Forstærkede kældre under boligejendomme, skoler eller fabrikker.

I denne kilde kan du se [Civilforsvarets oversigter over beskyttelsesrum, 1960-1961](#).

Se denne oversigt med billeder af [Kommunale Kommandocentraler i din kommune](#).

Billedet af Nørrevangskolen i Slagelse er hentet s. 29 i hæftet 'Kold krig' af Slots- og kulturarvsstyrelsen. Tjek om din kommune stadig har beskyttelsesrum til rådighed i dag: <https://www.dr.dk/nyheder/indland/store-forskelle-saa-mange-pladser-i-beskyttelsesrum-har-din-kommune>

Som led i opbygningen af det civile beredskab i Danmark blev der i 1957-58 i dybeste hemmelighed af Handelsministeriet (senere Industriministeriet og i dag Økonomi- og Erhvervsministeriet) fremstillet et kæmpe oplag af beredskabsrationeringskort for levnedsmidler og visse daglige livsfornødenheder, der blev forventet at ville blive en mangelvare i en krigssituation.

PRIVATE		
Betondækningsgrave	Kombinerede beskyttelsesrum	Supplerende beskyttelsesrum
Dækningsgrave i det offentlige byrum andre fritliggende beskyttelsesrum	Parkeringskældre, lagre, garager og ganglunde eller opført med statsstøtte til forstærkning af konstruktion, nedbrøms anlæg, nødudgange mm.	Kælderlokaler, underjordiske garageanlæg opført uden statsstøtte
3.047 dækningsgrave (heraf 416 på privat grund)	169 (1952-72) 64 (1985-92)	—
152.335 pladser	76.959 pladser	720.000 pladser

OFFENTLIGE		
Sikringsrum (lovpålagte)	Supplerende sikringsrum	Nædbeskyttelsesrum
Kælderrum i nybyggede boligområder, typisk etagebygninger eller større byplaner. Skulle kunne klargøres på 24 timer	Supplerende sikringsrum udpeget af det lokale beredskab i aldrige bygget op før 1950	Privates egne rum i rækkehus og parcelhusbyggeri, hvor der kun bor en eller to familier i hver enhed
—	—	—
3.745.822 pladser	Antal pladser ukendt	Antal pladser ukendt



<p>Pakkerne blev opbevaret bag lås og slå i kommunernes rådhus indtil 2004, hvor beredskabsrationeringskortene blev udskrevet af beredskabsplanerne og kunne destrueres. Mange af rationeringskortene blev dog først destrueret ved kommunalreformen i 2007, da kommunerne fik brug for ekstra plads. Der findes billeder af rationeringerne på nettet som du kan printe og undersøge nærmere. Ville vi lave rationeringer for de samme varer i dag?</p>	
--	--